

dicialia veteris legis, per quæ homines ad invicem ordinabantur, distinctionem habent secundum distinctionem ordinationis humanæ. Quadruplex autem ordo in aliquo populo inveniri potest: unus quidem principum populi ad subditos; alius autem subditorum ad invicem; tertius autem eorum qui sunt de populo, ad extraneos; quartus autem ad domesticos, sicut patris ad filium, uxoris ad virum, & domini ad servum; & secundum istos quatuor ordines distingui possunt præcepta judicialia veteris legis.

Dantur autem quedam præcepta de institutione principum, & officio eorum, & de reverentia eis exhibenda: & hæc est una pars judicialium præceptorum. Dantur etiam quedam præcepta pertinentia ad concives ad invicem, puta circa emptiones, & venditiones, & judicialia, & poenæ; & hæc est secunda pars judicialium præceptorum. Dantur etiam quedam præcepta pertinentia ad extraneos, puta de bellis contra hostes, & de susceptione peregrinorum, & advenarum: & hæc est tertia pars judicialium præceptorum. Dantur etiam in lege quedam præcepta pertinentia ad domesticam conversationem, sicut de servis, & uxoribus, & filiis: & hæc est quarta pars judicialium præceptorum.

Ad primum ergo dicendum, quod ea quæ pertinent ad ordinationem hominum ad invicem, sunt quidem numero infinita, sed tamen reduci possunt ad aliqua certa secundum differentiam ordinationis humanæ, ut dictum est (in corp. art.)

Ad secundum dicendum, quod præcepta decalogi sunt prima in genere moralium, ut supra dictum est (quæst. c. art. 3.) & ideo convenienter alia præcepta moralia secundum ea distinguuntur. Sed præcepta judicialia, & ceremonialia habent aliam rationem obligationis, non quidem ex ratione naturali, sed ex sola institutione: & ideo distinctionis eorum alia est ratio.

Ad tertium dicendum, quod ex ipsis rebus quæ per præcepta judicialia ordinantur in lege, innuit lex distinctionem judicialium præceptorum.

QUÆSTIO CV.

De ratione judicialium præceptorum, in quatuor articulis divisa.

DEinde considerandum est de ratione judicialium præceptorum: & circa hoc quaeruntur quatuor.

Primo, de ratione præceptorum judicialium quæ pertinent ad principes.

(a) *Vulgata potentes.* (b) *Ibid.* de senibus.

Secundo, de his quæ pertinent ad convictum hominum ad invicem.

Tertio, de his quæ pertinent ad extraneos.

Quarto, de his quæ pertinent ad domesticam conversationem.

ARTICULUS I.

Utrum convenienter lex vetus de principibus ordinaverit.

AD primum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter lex vetus de principibus ordinaverit. Quia, ut Philosophus dicit in III. Polit. (cap. xv. circ. princ.) ordinatio populi præcipue dependet ex maximo principatu. Sed in lege non invenitur, qualiter debeat institui supremus princeps, invenitur autem de inferioribus principibus: primo quidem Exod. xviii. 21. *Provide de omni plebe viros (a) sapientes &c.* & Num. xi. 16. *Congrega mihi septuaginta viros (b) de senibus Israel: & Deut. 1. 13. Date ex vobis viros sapientes, & gnaros &c.* Ergo insufficienter lex vetus principes populi ordinavit.

2. Præterea. *Optimi est optima adducere*, ut Plato dicit (in Timeo, aliquant. à princ.) Sed optima ordinatio civitatis, vel populi cuiuscumque est ut gubernetur per Regem quia huiusmodi regnum maxime representat divinum regimen, quo unus Deus mundum gubernat à principio. Igitur lex debuit Regem populo instituere, & non permittere hoc eorum arbitrio, sicut permittitur Deuteron. xxi. 14. *Cum dixerit, Constituum super me Regem... tum constitues &c.*

3. Præterea. Sicut dicitur Matth. xii. 25. *omne Regnum (c) in se ipsum divisum desolabitur*: quod etiam experimento patuit in populo Judæorum, in quo fuit divisio regni destructionis causa. Sed lex præcipue debet intendere ea quæ pertinent ad communem salutem populi. Ergo debuit in lege prohiberi divisio regni in duos Reges: nec etiam debuit hoc auctoritate divina introduci, sicut legitur introductum auctoritate Domini per Ahiam Silonitem Prophetam III. Reg. xi.

4. Præterea. Sicut sacerdotem instituunt ad utilitatem populi in his quæ ad Deum pertinent, ut patet Hebr. v. ita principes etiam instituuntur ad utilitatem populi in rebus humanis. Sed sacerdotibus, & Levitis, qui sunt in lege, deputantur aliqua ex quibus vivere debeant, sicut decimas, & primitivæ, & multa alia huiusmodi. Ergo similiter principibus populi debuerunt aliqua ordinari, unde sustentarentur; & præcipue cum inhibita sit eis numerum acceptio, ut patet Exod. xxi. 8.

(c) *Ibid.* divisum contra se.

Non enim accipietis munera, quæ excæcant etiam prudentes, & subvertunt verba iustorum.

5. Præterea. Sicut regnum est optimum regimen, ita tyrannis est pessima corruptio regiminis. Sed Dominus Regem instituendo, instituit jus tyrannicum: dicitur enim I. Reg. viii. 11. *Hoc erit jus Regis qui imperaturus est vobis: filios vestros tollet &c.* Ergo inconvenienter fuit provisum per legem circa principum ordinationem.

Sed contra est quod populus Israel de pulchritudine ordinationis commendatur Num. xxiv. 5. *Quam pulchra sunt tabernacula tua Jacob, & tentoria tua Israel!* Sed pulchritudo ordinationis populi dependet ex principibus bene institutis. Ergo per legem populus fuit circa principes bene institutus.

Respondeo dicendum, quod circa bonam ordinationem principum in aliqua civitate, vel gente duo sunt attendenda. Quorum unum est ut omnes aliquam partem habeant in principatu: per hoc enim conservatur pax populi, & omnes talem ordinationem amant, & custodiunt, ut dicitur in II. Polit. (cap. 1.) Aliud est quod attenditur secundum speciem regiminis, vel ordinationis principatum; cuius cum sint diversæ species, ut Philosophus tradit in III. Polit. (cap. v.) (a) præcipue tamen fuit Regnum, in quo unus principatur secundum virtutem; & Aristocratica, idest potestas optimorum, in qua aliqui pauci principantur secundum virtutem. Unde optima ordinatio principum est in aliqua civitate, vel regno, in quo unus præficitur secundum virtutem, qui omnibus præsit; & sub ipso sunt aliqui principantes secundum virtutem: & tamen talis principatus ad omnes pertinet, tum quia ex omnibus elegi possunt, tum quia etiam ab omnibus eliguntur.

(b) Talis vero est omnis politia bene commixta ex Regno, in quantum unus præest; & Aristocratica, in quantum multi principantur secundum virtutem; & ex Democratia, idest potestate populi, in quantum ex popularibus possunt eligi principes, & ad populum pertinet electio principum. Et hoc fuit institutum secundum legem divinam. Nam Moyses, & ejus successores gubernabant populum, quasi singulariter omnibus principantes: quod est quedam species regni. Eligebantur autem septuaginta duo seniores secundum virtutem: dicitur enim Deut. 1. 15. *Tuli de vestris tribus viros sapientes & nobiles, & constituisti eos principes: & hoc erat aristocraticum.* Sed democraticum erat quod isti de omni populo eligebantur.

(a) Ita add. Camer. & Alcan. quos sequuntur Nicolajus, & edit. Patav. Edit. Rom. præcipue tamen est unum regimen, in quo unus &c. (b) Ita edit. Patav. an. 1712. Nicolajus cum cod. Tarrac. Talis est enim omnis politia. Edit. Rom. cum cod. Camer. Talis est enim (Garcia vero) optima politia, Cod. Alcan. Politica.

tur: dicitur enim Exod. xviii. 21. *Provide de omni plebe viros sapientes &c.* & etiam quod populus eos eligebat: unde dicitur Deuter. 1. 13. *Date ex vobis viros sapientes &c.* Unde patet quod optima fuit ordinatio principum quam lex instituit.

Ad primum ergo dicendum, quod populus ille sub speciali cura Dei regebatur: unde dicitur Deut. vii. 6. *Te elegit Dominus Deus tuus, ut sis ei populus peculiaris.* Et ideo institutionem summi principis Dominus sibi reservavit, & hoc est quod Moyses petivit Num. xxviii. 16. *Provideat Dominus Deus spiritum omnis carnis hominem qui sit super multitudinem hanc: & sic ex ordinatione institutus est Josue in principatu post Moysen: & de singulis iudicibus qui post Josue fuerunt, legitur, quod Deus suscitavit populo salvatorem; & quod spiritus Domini fuit in eis, ut patet Judic. 11. & 111. Et ideo etiam electionem Regis non commisit Dominus populo, sed sibi reservavit, ut patet Deut. xvi. 15. *Eum constitues Regem quem Dominus Deus tuus elegerit.**

Ad secundum dicendum, quod regnum est optimum regimen populi, si non corruptum. Sed propter magnam potestatem, quæ Regi conceditur, de facili regnum degenerat in tyrannidem, nisi sit perfecta virtus ejus cui talis potestas conceditur: quia non est nisi virtutis bene ferre bonas formas; ut Philosophus dicit in X. Ethic. (cap. viii.) Perfecta autem virtus in paucis invenitur: & præcipue Judæi crudeles erant, & ad avaritiam proni; per quæ vitia maxime homines in tyrannidem decidunt. Et ideo Dominus à principio eis Regem non instituit cum plena potestate, sed iudicem, & gubernatorem in eorum custodiam; sed postea Regem ad petitionem populi quasi indignatus concessit, ut patet per hoc quod dixit ad Samuel I. Reg. viii. 7. *Non te abiecerunt, sed me, ne regnum super eos.* Instituit tamen à principio circa Regem instituendum, primo quidem modum eligendi, in quo duo determinavit, ut scilicet in ejus electione expectarent iudicium Domini, & ut non facerent Regem alterius gentis: quia tales Reges solent parum affici ad gentem cui præficuntur, & per consequens non curare de ea. Secundo ordinavit circa Reges institutos, qualiter deberent se habere quantum ad seipsos, ut scilicet non multiplicarent curas; & equos, neque uxores, neque etiam immensas divitias: quia ex cupiditate horum principes ad tyrannidem de-

declinant, & iustitiam derelinquunt. Instituit etiam qualiter se deberent habere ad Deum, ut scilicet semper legerent, & cogitarent de lege Dei, & semper essent in Dei timore, & obedientia. Instituit etiam qualiter se haberent ad subditos suos, ut scilicet non superbe eos contemnerent, aut opprimerent, neque etiam ad iustitia declinarent.

Ad tertium dicendum, quod divisio regni, & multitudo Regum magis est populo illi data in pœnam pro multis dissonantibus eorum, quas maxime contra Regem David iustum moverant, quam ad eorum profectum. Unde dicitur *Os. xiii. 11. Dabo tibi Regem in furore meo: Os. viii. 4. Ipsi regnaverunt, & non ex me: principes exiterunt, & non cognovi.*

Ad quartum dicendum, quod sacerdotes per successorem originis sacris deputabantur: & hoc ideo, ut in maiori reverentia haberentur, si non quilibet ex populo posset sacerdos fieri, quorum honor cedebat in reverentiam divini cultus. Et ideo oportuit ut eis specialia quedam deputarentur tam in decimis, quam in primitiis, quam etiam in oblationibus, & sacrificiis, ex quibus viverent. Sed principes, sicut dictum est (in corpore) affumebantur ex toto populo: & ideo habebant certas possessiones proprias, ex quibus vivere poterant; & præcipue cum Dominus prohiberet etiam in lege ne superabundarent divitiis, aut magnifico apparatu: tum quia non erat facile quin ex his in superbiam, & tyrannidem erigerentur: tum etiam quia si principes non erant multum divites, & erat laboriosus principatus, & sollicitudine plenus, non multum affectabatur a popularibus; & sic tollebat seditionis materia.

Ad quintum dicendum, quod illud jus non debebatur Regi ex institutione divina, sed magis præzuntiabatur usurpatio Regum, qui sibi jus iniquum constituunt, in tyrannidem degenerantes, & subditos deprædantes: & hoc patet per hoc quod in fine subdit: *Vosque eritis ei servi*: quod proprie pertinet ad tyrannidem: quia tyranni suis subditis principantur ut servis: unde hoc dicebat Samuel ad terrendum eos, ne Regem peterent: sequitur enim: *Noluit autem audire populus vocem Samuelem*. Potest tamen contingere quod bonus Rex abque tyrannide filios tollat, & constituat tribunos, & centuriones, & multa accipiat à subditis suis propter commune bonum procurandum.

ARTICULUS II.

561

Utrum convenienter fuerint tradita præcepta judicialia quantum ad popularium convictum.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter fuerint tradita præcepta judicialia quantum ad popularium convictum. Non enim possunt homines pacifice vivere ad invicem, si unus accipiat ea quæ sunt alterius. Sed hoc videtur esse inductum in leges dicitur enim *Deut. xxiii. 24. Ingressus vicinam proximi tui comede vas quantum tibi placuerit*. Ergo lex vetus non convenienter providebat hominum paci.

2. Præterea. Ex hoc maxime multæ civitates, & regna destruantur, quod possessiones ad mulieres perveniunt, ut Philoophus dicit in II. Polit. (cap. vii. ante med.) Sed hoc fuit introductum in veteri lege: dicitur enim *Num. xxviii. 8. Homo cum mortuus fuerit absque filio, ad filiam ejus transibit hereditas*. Ergo non convenienter providit lex salutis populi.

3. Præterea. Societas hominum maxima conservatur per hoc quod homines emendo, & vendendo sibi invicem res suas communicant, quibus indigent: ut dicitur in I. Polit. (cap. v. & vii.) Sed lex vetus absolute virtutem venditionis: mandavit enim quod possessio vendita reverteretur ad venditorem in quinquagesimo anno Jubilæi, ut patet *Levit. xxv*. Inconvenienter igitur lex popululum illum circa hoc instituit.

4. Præterea. Necessitatibus hominum maxime expedit ut homines sint prompti ad mutuum concedendum: quæ quidem promptitudo tollitur per hoc quod creditores accepta non reddunt: unde dicitur *Eccli. xxix. 10. Malis non causa nequitie non feneratori sunt, sed fraudari gratis timerunt*. Hoc autem induxit lex primo quidem quia mandavit *Deut. xv. 2. Cui debetur aliquid ab amico, vel proximo, ac fratre suo, repetere non poterit, quia annus remissionis est Domini*: & *Exod. xxiii. 10. dicitur quod si presente domino, animal mutuum mortuum fuerit, reddere non tenetur*. Secundo quia auferitur ei securitas quæ habetur per pignus: dicitur enim *Deut. xxiv. 10. Cum repeteris à proximo tuo rem aliquam quam debet tibi, non ingredieris domum ejus ut pignus auferas*: & iterum *12. Non pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes ei*. Ergo insufficienter fuit ordinatum in lege de mutuis.

5. Præterea. Ex defraudatione depositi maximum periculum imminet: & ideo est maxima cautela adhibenda: unde etiam dicitur II. Macab. *111. 15. quod sacerdotes invocabant eum de celo qui de depositis legem posuit, ut bis qui deposuerant ea, salva custodia*.

diver. Sed in præceptis veteris legis parva cautela circa deposita adhibetur: dicitur enim *Exod. xxiii. quod in amissione depositi statuitur juramento ejus apud quem fuit depositum*. Ergo non fuit circa hoc legis ordinatio convenientis.

6. Præterea. Sicut aliquis mercenarius locat operas suas, ita etiam aliqui locant domum, vel quæcumque alia hujusmodi. Sed non est necessarium ut statim pretium locata domus conductor exhibeat. Ergo etiam nimis durum fuit quod præcipitur *Levit. xix. 13. Non morabitur opus mercenarii tui apud te usque mane*.

7. Præterea. Cum frequenter immineat iudiciorum necessitas, facilis debet esse accessus ad iudicem. Inconvenienter igitur statuit lex *Deut. xvii. ut irent ad unum locum expeditur iudicium de suis dubiis*.

8. Præterea. Possibile est non solum duos, sed etiam tres, vel plures concordare ad mentendum. Inconvenienter igitur dicitur *Deuter. xix. 15. In ore duorum, vel trium testium stabit omne verbum*.

9. Præterea. Pœna debet taxari secundum quantitatem culpe: unde dicitur etiam *Deut. xxv. 2. Pro mensura peccati tui & plagarum modus*. Sed quibusdam equalibus culpis lex statuit inæquales pœnas: dicitur enim *Exod. xxiii. 1. quod restitueret sur quinque boves pro uno bove, & quatuor oves pro una ovc*. Quædam etiam non multum gravia peccata gravi pœna puniuntur, sicut *Numer. xv. lapidatus est qui collegerat ligna in sabbato: filius etiam protervus propter parva delicta, quia scilicet consessionibus vacabat, & conviviis, mandatur lapidari Deut. xxi. Igitur inconvenienter in lege sunt instituta pœnæ.*

10. Præterea. Sicut Augustinus dicit XXI. de civit. Dei (cap. xi. circ. princ.) octo genera pœnarum in legibus esse scribit Tullius, damnnum, vincula, verbera, tallonem, ignominiam, exilium, mortem, servitutem. Ex quibus aliqua sunt in lege statuta. Damnnum quidem, sicut cum sur condemnabatur ad quintuplum, vel quadruplum: vincula vero, sicut *Num. xv. mandatur de quodam, quod in carcere includatur: verbera vero, sicut Deut. xxvi. 2. Si eum qui peccavit, dignum viderint plagis, proferent, & coram se facient verberari: ignominiam etiam inferebat illi qui volebat accipere uxorem fratris sui defuncti, qui tollebat calcamentum illius, & sputabat in faciem illius: mortem etiam inferebat, ut patet etiam *Levit. xx. 9. Qui maledixerit patri suo, aut matri, morte moriatur: pœnam etiam tallionis lex induxit, dicens Exod. xxiii. 24. Oculum pro oculo, dentem pro dente*. Inconvenienter igitur videtur quod alias duas pœnas, scilicet exilium, & servitutem lex vetus non infligit.*

11. Præterea. Pœna non debetur nisi culpæ. Sed bruta animalia non possunt habere culpam. Ergo inconvenienter eis infligitur pœna *Exod. xxiii. 29. Bos lapidibus obvetur, qui occiderit virum, aut mulierem: & Levit. xx. 16. dicitur: Mulier quæ succubuerit cuilibet jumento, simul interficiatur cum eo*. Sic igitur videtur quod inconvenienter quæ pertinent ad convictum hominum ad invicem, fuerint in lege veteri ordinata.

12. Præterea. Dominus mandavit *Exod. xxi. quod homicidium morte hominis puniretur*. Sed mors bruti animalis multo minus reputatur quam occisio hominis. Ergo non potest sufficienter recompenari pœna homicidii per occisionem bruti animalis. Inconvenienter igitur mandatur *Deut. xxi. 1. quod quando inventum fuerit cadaver occisi hominis, & ignorabitur cadis eius, sententia propinquioris civitatis tollant vitulam de armento qua non traxit jugum, nec terram scidit vomere, & ducent eam ad valem asperam, atque saxosam, qua nunquam arata est, nec sententiam recepit, & cadent in ea cervicis vitule*.

Sed contra est quod pro speciali beneficio commemoratur in *Palm. cxlvii. 20. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestavit eis*.

Respondeo dicendum, quod sicut Augustinus in II. de civit. Dei (cap. xxi. circa med.) introducit à Tullio dictum, *populus est certus multitudinis, juris consensu, & utilitatis communiione sociatus*. Unde ad rationem populi pertinet ut communicatio hominum ad invicem iustis præceptis legis ordinetur. Est autem duplex communicatio hominum ad invicem: una quidem quæ fit auctoritate principum; alia autem fit propria voluntate privatarum personarum. Et quia voluntate unicujusque disponi potest quod ejus subditur potestati, ideo auctoritate principum, quibus subiecti sunt homines, oportet quod iudicia inter homines exerceantur, & pœna malefactoribus inferantur. Potestati vero privatarum personarum subduntur res possessæ: & ideo propria auctoritate in his possunt sibi invicem communicare, puta emendo, vendendo, & donando, aliis hujusmodi modis. Circa utramque autem communicationem lex sufficienter ordinavit. Statuit enim iudices, ut patet *Deut. xvi. 18. Iudices, & magistrus constituetur in omnibus portis ejus, ut iudicet populum iusto iudicio*. Instituit etiam iustum iudicii ordinem: unde dicitur *Deut. 1. 16. Quod iustum est, iudicatis: sive civis ille sit, sive peregrinus, nulla erit personarum distinctio*. Sustulit etiam occasionem injusti iudicii, acceptionem munerum iudicibus prohibendo, ut patet *Exod. xxiii. & Deut. xvi. Instituit etiam numerum testium duorum, vel trium, ut patet *Deut. xvii. &**

xix. Instituit etiam certas penas pro diversis delictis, ut post dicitur (in resp. ad 10.)

Sed circa res possessas optimum est sicut dicit Philosophus in II. Pol. (cap. 111.) quod possessiones sint distinctæ, & usus sit partim communis, partim autem per voluntatem possessorum communicetur.

Et hæc tria fuerunt in lege statuta. Primo enim ipsæ possessiones divisæ erant in singulos: dicitur enim Num. xxxi. 53. *Ego dedi vobis terram in possessionem, quam forte dividetis vobis.* Et quia per possessionum irregularitatem plures civitates destruuntur, ut Philosophus dicit in II. Pol. (cap. v. & vii.) ideo circa possessiones regulandas triplex remedium lex adhibuit. Unum quidem, ut secundum numerum hominum equaliter dividerentur: unde dicitur Num. xxxi. 54. *Pluribus dabitur latior, & paucioribus angustior.* Aliud remedium est ut possessiones non in perpetuum alienentur, sed certo tempore ad suos possessores revertantur, ut non confundantur sortes possessionum. Tertium remedium est ad huiusmodi confusionem tollendam, ut proximi gradu filius, secundo autem filia, tertio fratres, quarto patru, quinto quicumque propinqui. Et ad distinctionem sortium conservandam ulterius lex statuit ut mulieres quæ sunt heredes, nuberent suæ tribus hominibus, ut habetur Num. xxxvi.

Secundo vero instituit lex ut quantum ad aliquam usum rerum esset communis: (a) & enim Deum ad curam: præceptum est enim Deut. xxi. 1. *Non videbitis bovem, & coem fratris tui errantem, & præteritum, sed reducetis fratrem tuum: & similiter de aliis: secundo quantum ad fructum: concedebatur enim communiter quantum ad omnes ut ingressus in vineam amici licite comedere posset, dum tamen extra non deferret; quantum ad pauperes vero specialiter, ut eis relinquerentur manipuli oblii, & fructus, & racemi remanentes, ut habetur Lev. xix. & Deut. xxiv. & etiam communicabantur ea quæ nascebantur in septimo anno, ut habetur Exod. xxiii. & Levit. xxv.*

Tertio vero statuit lex communicationem factam per eos qui sunt rerum domini: unam pure gratuitam: unde dicitur Deut. xiv. 28. *Anno tertio separabis aliam decimam; venientque Levites, & peregrini, & pupillus, & vidua, & comedent, & saturabuntur:* aliam vero cum recompensatione utilitatis, sicut per venditionem, & emptionem, & locationem, & conductionem, & per mutuum, & iterum per depositum; de quibus omnibus invenitur

ordinationes certæ in lege. Unde pater quod lex vetus sufficienter ordinavit convictum illius populi.

Ad primum ergo dicendum quod, sicut Apostolus dicit Rom. xi. 8. *qui diligit proximum, legem implevit:* quia scilicet omnia præcepta legis, præcipue ordinata ad proximum, ad hunc finem ordinari videntur ut homines se invicem diligant. Ex dilectione autem procedit quod homines sibi invicem bona communicent: quia dicitur I. Joan. 111. 17. *Qui videt fratrem suum necessitatem patientem, & clausit viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in illo?* Et ideo intendebat lex homines assuefacere ut facile sibi invicem bona communicarent; sicut & Apostolus I. ad Tim. vi. 18. *divitibus mandat facile tribuere, & communicare.* Non autem facile communicativus est qui non subitinet quod proximus aliquid modicum de suo accipiat absque magno sui detrimento. Et ideo lex ordinavit ut liceret intrantem in vineam proximi racemos sibi comedere, non autem extra deferre, ne ex hoc daretur occasio gravis damni inferendi, ex quo pax perturbaretur; quæ inter disciplinatos non perturbatur ex modico accceptione, sed magis amicitia confirmatur, & assuefiunt homines ad aliquid facile communicandum.

Ad secundum dicendum, quod lex non statuit, quod mulieres succederent in bonis paternis, nisi ex defectu filiorum masculorum. Tunc autem necessarium erat ut successio mulieribus concederetur in consolationem patris, cui grave fuisset, si ejus hereditas omnino ad extraneos transfret. Adhibuit tamen circa hoc lex cautelam debitam, præcipiens ut mulieres succedentes in hereditate paterna nuberent suæ tribus hominibus, ad hoc quod sortes tribuum non confunderentur, ut habetur Num. ult.

Ad tertium dicendum, quod, sicut Philosophus dicit in II. Polit. (cap. v.) regulatio possessionum multum consistit ad conversationem civitatis, vel gentis. Unde, sicut ipse dicit (ibid.) apud quasdam Gentilium civitates statutum fuit ut nullus possessionem vendere posset nisi pro manifesto detrimento. Si enim paucis possessiones vendantur, potest contingere quod omnes possessiones ad paucos deveniant; & ita necesse erit civitatem, vel regionem habitatoribus evacuari. Et ideo lex vetus ad huiusmodi periculum removendum sic ordinavit quod & necessitatibus hominum subveniretur, concedens possessionum venditionem usque ad certum tempus; & tamen periculum removit, præcipiens ut certo tempore posses-

(a) Ita Garcia ex cod. Tarrac. & Conrado, quem sequuntur edii postm. In ed. Rom. desig. primo. Cod. Alex. effert communis præ: quod legendum putat. Madalena propriæ, vel patriæ. An pro primo errate manu scriptum est?

so vendita ad vendentem redderet: & hoc instituit, ut sortes non confunderentur, sed semper remaneret eadem distinctio determinata in tribubus. Quæ vero domus urbana non erant forte distinctæ, ideo concessit quod in perpetuum vendi possent, sicut & mobilia bona. Non enim erat status numerus domorum civitatis, sicut erat certa mensura possessionis, ad quam non addebatur. Poterat autem aliquid addi ad numerum domorum civitatis, Domus vero quæ non erant in urbe, sed in villa muris non habente, in perpetuum vendi non poterant: quia huiusmodi domus non construuntur nisi ad cultum, & ad custodiam possessionum. Et ideo lex congrue statuit idem jus circa utrumque.

Ad quartum dicendum, quod, sicut dicitur est (in resp. ad 1.) intentio legis erat assuefacere homines suis præceptis, ad quod sibi modicum de facili in necessitatibus subvenirent, quia hoc maxime est amicitie fomentum: & hanc quidem facilitatem subveniendi non solum statuit in his quæ gratis, & absolute donantur, sed etiam in his quæ mutuo conceduntur: quia huiusmodi subventio frequentior est, & pluribus necessaria. Huiusmodi autem subventiois facilitatem multipliciter instituit. Primo quidem ut faciles se præberent ad mutuum exhibendum, nec ab hoc retraherentur anno remissionis appropinquante, ut habetur Deut. xv. Secundo ne cum cui mutuum concederent, gravarent, vel usuris, vel etiam aliqua pignora omnino vitæ necessaria accipiendo; & si accepta fuerint, quod statim restituerentur. Dicitur enim Deut. xxi. 19. *Non serenabis fratri tuo ad usuram: & xxiv. 6. Non accipiet loco pignoris inferiorem, & superiorem molam, quia animam suam apposuit tibi: & Exod. xxii. 26. dicitur: Si pignus a proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddes ei. Tertio ut non importune exigerent: unde dicitur Exod. xxii. 25. *Si pecuniam mutuum dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non urgebis eum quasi exactor: & propter hoc etiam mandatur Deut. xxiv. 13. *Cum repes a proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingredieris in domum ejus, ut pignus auferas sed stabis foris, & ille tibi præteret quod habuerit: tum quia domus est tutissimum uniuscujusque receptaculum, unde molestum homini est ut in domo sua invadatur: tum etiam quia non concedit creditor ut accipiat pignus quod voluerit, sed magis debitori ut det quo minus indigerit. Quarto instituit quod in septimo anno debita penitus remitterentur. Probabile enim erat ut illi qui commode reddere possent, ante septimum annum redderent, & gratis mutuantem non defraudarent. Si autem omnino impotentes essent, eadem ratio eis erat debiti remittendum ea dilectione qua etiam erat***

eis de novo dandum propter indigentiam. Circa animalia vero mutua hæc lex statuitur propter negligentiam ejus cui mutua sunt, si in ipsis absentia moriantur, vel debilitentur, reddere ea compellatur. Si vero, eo præsentem, & diligenter custodiente, mortua fuerint, vel debilitata, non debebatur restituere, & maxime si erant mercede conducta; quia ita etiam potuissent mori, & debilitari apud mutuantem; & ita si conservationem animalis consequeretur, jam aliquid lucrum reportaret ex mutuo; & non esset gratuitum mutuum. Et maxime hoc observandum erat, quando animalia erant mercede conducta, quia tunc habebat certum pretium pro usu animalium: unde nihil accrescere debebat per restitutionem animalium, nisi propter negligentiam custodientis. Si autem non essent mercede conducta, potuissent habere aliquam æquitatem ut saltem tantum restitueret, quantum usus animalis mortui, vel debilitati conducti potuisset.

Ad quintum dicendum, quod hæc differentia est inter mutuum, & depositum, quia mutuum traditur in utilitatem ejus cui traditur, sed depositum traditur in utilitatem deponentis: & ideo magis arctabatur aliquis in aliquibus casibus ad restituendum mutuum, quam ad restituendum depositum. Depositum enim perdi poterat dupliciter. Uno modo ex causa inevitabili, vel naturali: puta si esset mortuum, vel debilitatum animal depositum; vel extrinseca: puta si esset captum ab hostibus, vel si esset comestum a bestia, in quo tamen casu tenebatur deferre ad dominum animalis id quod de animali occiso supererat; in aliis autem suprascriptis casibus nihil redde-re tenebatur, sed solum ad expurgandam suspicionem fraudis tenebatur juramentum præstare. Alio modo poterat perdi ex causa evitabili, puta per furtum; & tunc propter negligentiam custodis reddere tenebatur. Sed, sicut dictum est (in resp. ad 4.) ille qui mutuo accipiebat animal, tenebatur reddere, etiam si debilitatum, aut mortuum fuisset in ejus absentia: de minori enim negligentia tenebatur quam depositarius, qui non tenebatur nisi de furto.

Ad sextum dicendum, quod mercenarii, qui locant operas suas, pauperes sunt, de laboribus suis victum querentes quotidianum; & ideo lex provide ordinavit ut statim eis merces solveretur, ne victus eis deficeret. Sed illi qui locant alias res, divites esse consueverunt, nec ita indigent locationis pretio ad suum victum quotidianum: & ideo non est eadem ratio in utroque.

Ad septimum dicendum, quod iudices ad hoc inter homines constituuntur, ut determinent quod ambiguum inter ho-

mines circa iustitiam esse potest. Dupliciter autem aliquid potest esse ambiguum. Uno modo apud simplices: & ad hoc dubium tollendum mandatur Deut. xvi. 18. *Ut iudices, & magistri consulerentur per singulas civitates; ut iudicarent populum iusto iudicio.* Alio modo contingit aliquid esse dubium etiam apud peritos: ideo ad hoc dubium tollendum constituitur lex ut omnes recurrerent ad locum principalem a Deo electum, in quo & summus sacerdos esset, qui determinaret dubia circa caeremonias divini cultus, & summus iudex populi, qui determinaret quae pertinent ad iudicia hominum sicut etiam nunc per appellationem, vel per consultationem causae ab inferioribus iudicibus ad superiores deferuntur. Unde dicitur Deut. xviii. 8. *Si difficile, & ambiguum apud te iudicium prospexerit, & iudicium extra portas tuas videris, verba variari, ascende ad locum, quem elegerit Dominus, & venisque ad sacerdotem Levitici generis, & ad iudicem qui fuerit in uno tempore.* Huiusmodi autem ambigua iudicia non frequenter emergebant: unde ex hoc populus non gravabatur.

Ad octavum dicendum, quod in negotiis humanis non potest haberi demonstrativa probatio, & infallibilis; sed sufficit aliqua conjecturalis probabilitas, secundum quam Rhetor persuadet. Et ideo licet sit possibile duos, aut tres testes in mendacium convenire; non tamen est facile, nec probabile quod conveniant: & ideo accipitur eorum testimonium tamquam verum, & precipue si in suo testimonio non vacillent, vel alias suspecti non fuerint. Et ad hoc etiam quod non de facili a veritate testes declinarent, instruitur lex ut testes diligentissime examinarentur, & graviter punirentur qui invenirentur mendaces, ut habetur Deut. xix. Fuit autem aliqua ratio huiusmodi numeri determinandi ad significandum infallibilem veritatem personarum divinarum: quae quandoque numerantur duae, quia Spiritus Sanctus est nexus duorum; quandoque exprimuntur tres, ut Augustinus dicit super illud Joann. viii. 17. *In lege vestra scriptum est, quia dominum hominum testimonium verum est.* trad. xxxvi. in Joann. ad fin.)

Ad nonum dicendum, quod non solum propter gravitatem culpae, sed etiam propter alias causas gravis poena infligitur: primo quidem propter quantitatem peccati, quia majori peccato, ceteris paribus, poena gravior debetur; secundo propter peccati consuetudinem, quia a peccato consuetis non facile homines abstrahuntur nisi per graves poenas; tertio propter multam concupiscentiam, vel delectationem in peccato, ab his enim non de facili homines abstrahuntur nisi propter graves poenas; quarto propter facilitatem committendi peccatum, & jacendi in ipso: huiusmodi enim

peccata, quando manifestantur, sunt magis punienda ad aliorum terrorem. Circa ipsam etiam quantitatem peccati quidam gradus est attendendus etiam circa unum & idem factum. Quorum primus est, quando involuntarius peccatum committit: tunc enim, si omnino est involuntarius, totaliter exequatur a poena: dicitur enim Deut. xxii. 26. *quod puella quae opprimitur in agro, non est rea meritis: quia clamavit, & nullus affuit qui liberaret eam.* Si vero aliquo modo fuerit voluntarius, sed tamen ex infirmitate peccat, puta cum quis peccat ex passione, minuitur peccatum: & tunc poena secundum veritatem iudicii diminui debet; nisi forte propter communem utilitatem poena aggravetur ad abstrahendum homines ab huiusmodi peccatis; sicut dicitur est (hic sup.). Secundus gradus est, quando quis per ignorantiam peccavit: & tunc aliquo modo reus reputatur propter negligentiam ad discendum; sed tamen non puniebatur per iudices, sed expiabat peccatum suum per sacrificia: unde dicitur Levit. iv. 27. *Anima quae peccata verit per ignorantiam... offeret carnam immaculatam.* Sed hoc intelligendum est de ignorantia facti, non autem de ignorantia pracepti divini, quod omnes scire tenebantur. Tertius gradus est, quando aliquis ex superbia peccabat, id est ex certa electione, vel ex certa malitia: & tunc puniebatur secundum quantitatem delicti. Quartus autem gradus est, quando peccabat per proterviam, & pertinaciam: & tunc quasi rebellis, & destructor ordinationis legis omnino occidendus erat. Secundum hoc dicendum est, quod in poena furti considerabatur secundum legem id quod frequenter accidere poterat: & ideo pro furto aliarum rerum quae de facili custodiri possunt a furibus, non reddebatur nisi duplum. Oves autem non de facili possunt custodiri a furto, quia pascuntur in agris: & ideo frequentius contingebat quod oves furto subtraherentur: unde lex majorem poenam apposuit, ut scilicet quatuor oves pro una ovedederentur. Adhuc autem boves difficultius custodiuntur, quia habentur in agris, & non ita pascuntur gregatim, sicut oves: & ideo adhuc hic majorem poenam apposuit, ut scilicet quinque boves pro uno bove redderentur: & hoc dico, nisi forte idem animal inventum fuerit vivens apud eum, quia tunc solum duplum restituebat, sicut & in ceteris furtis: poterat enim haberi praesumptio, quod cogitaret restituere, ex quo vivum servasset. Vel potest dici, secundum Glossam (ordin. princ. cap. xxii. Exod.) quod bos habet quinque utilitates, quia immolatur, arat, pascit caribus, lac dat, & eorum etiam diversis usus ministrat: & ideo pro uno bove quinque boves reddebantur. Ovis etiam habet quatuor utilitates, quia im-

immolatur, pascit, lac dat, & lanam ministrat. Filius autem contumax, non quia comederat, & bibebat, occidebatur, sed propter contumaciam, & rebellionem, quae semper morte puniebatur, ut dicitur est (hic sup.). Ille vero qui colligebat ligna in sabbato, lapidatus fuit tamquam legis violator, quae sabbatum observari precipiebat in commemoracionem fidei novitatis mundi, sicut supra dicitur est (quaest. c. art. 5. in corp. & ad 2.) unde occisus fuit tamquam infidelis.

Ad decimum dicendum, quod lex vetus poenam mortis infligit in gravioribus criminibus, scilicet in his quae contra Deum peccantur, & in homicidio, & in furto hominum, & in irreverentia ad parentes, & in adulterio, & in incestibus. In furto autem aliarum rerum adhibuit poenam damni; in percussuris autem, & mutilationibus induxit poenam talionis; & similiter in peccato falsi testimonii: in aliis autem minoribus culpis induxit poenam flagellationis, vel ignominiae. Poenam autem servitutis induxit in duobus casibus. In uno quidem, quando septimo anno remissionis ille qui erat servus, nolebat beneficio legis uti, ut liber exiret: unde pro poena ei infligebatur ut in perpetuum servus remaneret. Secundo infligebatur furi, quando non habebat quod posset restituere, sicut habetur Exod. xxii. Poenam autem exilii universaliter lex non statuit: quia in solo populo illo Deus colebatur, omnibus aliis populis per idololatriam corruptis: unde si quis a populo illo universaliter exclusus esset, daretur ei occasio idololatriae: & ideo I. Reg. xxvi. 19. dicitur, quod David dixit ad Saul: *Maledicti sunt qui eiecerunt me hodie, ut non habitem in hereditate Domini, dicentes: Vade, servi diis alienis.* Erat tamen aliquod particulare exilium: dicitur enim Deut. xix. quod qui percusserat proximum suum nesciens, & qui nullum contra ipsum habuisse odium comprobabatur, ad unam urbem fugii confugiebat, & ibi manebat usque ad mortem Summi Sacerdotis: tunc enim licebat ad domum suam redire: quia in universalis damno populi confueverunt particulares irae sedari; & ita proximi defuncti non sic proni erant ad ejus occisionem.

Ad undecimum dicendum, quod animalia bruta mandabantur occidi, non propter aliquam ipsorum culpam, sed in poenam dominorum, quia talia animalia non custodierant ab huiusmodi peccatis: & ideo magis puniebatur dominus, si bos corrupta fuerat ab herici, & nudius tertius, in quo casu poterat occurrere periculo, quam si subito corrupta efficeretur.

Vel occidebantur animalia in detestationem peccati, & ne ex eorum aspectu aliquis horror hominibus incurteretur.

S. Thom. Op. Tom. II.

Ad duodecimum dicendum, quod ratio litteralis illius mandati fuit, ut Rabbi Moytes dicit (lib. III. *Dive errant.* cap. xi. 3. a med.) quia frequenter interfector est de civitate propinquiori. Unde occisio vitulae fiebat ad explorandum homicidium occultum. Quod quidem fiebat per tria: quorum unum est quod seniores civitatis jurabant, nihil se praetermississe in custodia vitarum; aliud est, quia ille cuiuserat vitula, damnificabatur in occisione animalis, ut si prius manifestaretur homicidium, animal non occideretur; tertium est, quia locus in quo occidebatur vitula, remanebat incultus. Et ideo ad vitandum utrumque damnum homines civitatis de facili manifestarent homicidium, si scirent; & raro posset esse quin aliqua verba, vel indicia super hoc facta essent. Vel hoc fiebat ad terrorem damni; in percussuris autem, & mutilationibus induxit poenam talionis; & similiter in peccato falsi testimonii: in aliis autem minoribus culpis induxit poenam flagellationis, vel ignominiae. Poenam autem servitutis induxit in duobus casibus. In uno quidem, quando septimo anno remissionis ille qui erat servus, nolebat beneficio legis uti, ut liber exiret: unde pro poena ei infligebatur ut in perpetuum servus remaneret. Secundo infligebatur furi, quando non habebat quod posset restituere, sicut habetur Exod. xxii. Poenam autem exilii universaliter lex non statuit: quia in solo populo illo Deus colebatur, omnibus aliis populis per idololatriam corruptis: unde si quis a populo illo universaliter exclusus esset, daretur ei occasio idololatriae: & ideo I. Reg. xxvi. 19. dicitur, quod David dixit ad Saul: *Maledicti sunt qui eiecerunt me hodie, ut non habitem in hereditate Domini, dicentes: Vade, servi diis alienis.* Erat tamen aliquod particulare exilium: dicitur enim Deut. xix. quod qui percusserat proximum suum nesciens, & qui nullum contra ipsum habuisse odium comprobabatur, ad unam urbem fugii confugiebat, & ibi manebat usque ad mortem Summi Sacerdotis: tunc enim licebat ad domum suam redire: quia in universalis damno populi confueverunt particulares irae sedari; & ita proximi defuncti non sic proni erant ad ejus occisionem.

ARTICULUS III. 564

Utrum judicialia praepcepta sint convenienter tradita quantum ad extraneos.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod judicialia praepcepta non sint convenienter tradita quantum ad extraneos. Dicit enim Petrus Act. x. 34. *In veritate comperi, quoniam non est acceptor personarum Deus; sed in omni gente qui timet Deum, & operatur iustitiam, acceptus est illi.* Sed illi qui sunt Deo accepti, non sunt ab Ecclesia Dei excludendi. Inconvenienter igitur mandatur Deuter. xxii. 3. quod *Ammonites, & Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt in Ecclesiam Domini in aeternum;* & contrario autem ibidem 7. praecipitur de quibusdam gentibus: *Non abominaberis Idumaeum, quia frater tuus est; nec Aegyptium, quia advens fuit in terra ejus.*

2. Praeterea. Ea quae non sunt in potestate nostra, non merentur aliquam poenam. Sed quod homo sit eunuchus, vel ex scorto natus,

Yvv 2

non

non est in potestate ejus. Ergo inconvenienter mandatur Deuter. xx. 17. 2. quod eunuchus, & ex scorto natus non ingrediatur Ecclesiam Domini.

3. Præterea. Lex verus misericorditer mandavit ut advena non affligatur: dicitur enim Exod. xx. 11. 2. Advenam non contristabis; neque affliges eum: advenam enim & ipsi fuistis in terra Aegypti; & xx. 17. 9. Peregrino molestus non eris: scitis enim advenarum animas, quia & ipsi peregrini fuistis in terra Aegypti. Sed ad afflictionem alicujus pertinet quod usuris opprimatur. Inconvenienter igitur lex permisit Deut. xx. 17. ut alienis ad usuram pecuniam mutarentur.

4. Præterea. Multo magis appropinquant nobis homines quam arbores. Sed his que sunt nobis magis propinqua, magis debemus afficere, & cunctum dilectionis impendere, secundum illud Eccl. x. 1. 19. Ornis animal diligit simile sibi, sic & homo proximum sibi. Inconvenienter igitur Dominus Deuter. xx. mandavit quod de civitatibus hostium captis omnes interficerent, & tamen arbores fructiferas non facerent.

5. Præterea. Bonum commune secundum virtutem est bono privato præferendum ab unoquoque. Sed in bello quod committitur contra hostes, queritur bonum commune. Inconvenienter igitur mandatur Deut. xx. quod imminente prælio, aliqui domum remittantur, puta qui edificavit domum novam, qui plantavit vineam, vel qui dependit uxorem.

6. Præterea. Ex culpa non debet quis commodum reportare. Sed quod homo sit formidolosus, & timide pavidus, culpabile est, contrarium enim est virtuti fortitudinis. Inconvenienter igitur à labore prælii excusabantur formidolosus, & pavidus cor habentes.

Sed contra est quod Sapientia divina dicit Prov. vii. 11. & justus sunt omnes sermones mei: non est in eis pravitas quid, neque perversum.

Respondet dicendum, quod cum extraneis potest esse hominum conversatio dupliciter: uno modo pacifice; alio modo hostiliter: & quantum ad utrumque modum ordinandum lex convenientia præcepta continebat.

Triplex enim offerebatur Judæis occasio ut cum extraneis pacifice communicarent. Primo quidem quando extranei per terram eorum transiunt faciebant quasi peregrini; alio modo quando in terram eorum adveniebant ad inhabitandum sicut advena; & quantum ad utrumque lex misericordie præcepta posuit: nam Exod. xx. 17. 2. dicitur: Advenam non contristabis; & xx. 17. 9. dicitur: Peregrino molestus non eris. Tertio vero quando aliqui extranei totaliter in eorum consortium, & ritum admitti volebant; & in his quidam ordo attendebatur: non enim statim recipiebantur quasi

cives; sicut etiam apud quosdam Gentilium statum erat ut non reputarentur cives, nisi qui ex avo, vel atavo cives existerent, ut Philosophus dicit in III. Polit. (cap. 1. à med.) Et hoc ideo, quia si statim extranei advenientes reciperentur ad tractandum ea que sunt populi, possent multa pericula contingere, dum extranei non habentes adhuc amorem firmitatem ad bonum publicum; aliqua contra populum attentarent. Et ideo lex statuit ut de quibusdam gentibus habentibus aliquam affinitatem ad Judæos, scilicet de Aegyptiis, apud quos nati fuerant, & nutriti, & de Idumæis filiis Esau fratris Jacob in tertia generatione reciperentur in consortium populi: quidam vero, quia hostiliter se ad eos habuerant, sicut Ammonitæ, & Moabitæ, nunquam in consortium populi admittentur: Amalecites autem, qui magis eis fuerant adversari, & cum eis nullum cognationis habebant consortium, quasi hostes perpetui haberentur: dicitur enim Exod. xvii. 16. Bellum Dei erit contra Amalec à generatione in generationem.

Similiter etiam quantum ad hostilem communicationem cum extraneis lex convenientia præcepta tradidit. Nam primo quidem instituit, ut bellum juste intraret: mandatur enim Deut. xx. quod cum accederet ad expugnandam civitatem, offerret ei primo pacem. Secundo instituit ut fortiter bellum inceptum exequeretur, habentes de Deo fiduciam: & ad hoc melius observandum instituit quod imminente prælio, sacerdotes eos confortaret, promittendo auxilium Dei. Tertio mandavit ut impedimenta prælii removerentur, remittendo quosdam ad domum, qui possent impedimenta præstare. Quarto instituit ut victoria moderate uterentur, parcendo mulieribus, & parvulis, & etiam ligna fructifera regionis non incidendo.

Ad primum ergo dicendum, quod homines nullius gentis exclusit lex à cultu Dei, & ab his que pertinent ad animæ salutem: dicitur enim Exod. xii. 48. Si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coluntiam, & facere Pasche Domini, circumciderit prius omne masculinum ejus & tunc ritus celebrabit, erique sicut indigena terra. Sed in temporalibus quantum ad ea que pertinent ad communitatem populi, non statim quilibet admittitur, ratione supra dicta (in corp. art.) sed quidam in tertia generatione, scilicet Aegyptii, & Idumæi: alii vero perpetuo excluduntur in detestatione culpa præterite, sicut Moabitæ, & Ammonitæ, & Amalecites. Sicut enim puniuntur unus homo propter peccatum quod commisit; ut alii videntes timeant, & peccare desistant; ita etiam propter aliquod peccatum gentis, vel civitas potest puniri,

ut

ut alii à simili peccato abstineant. Poterat tamen dispensative aliquis in collegium populi admitti propter aliquem virtutis actum; sicut Judith xiv. 6. dicitur, quod Achior dux filiorum Ammon appositus est ad populum Israel, & omnis successio generis ejus: & similiter Ruth Moabitæ, quæ mulier virtutis erat. Licet possit dici, quod illa prohibitio extendebatur ad viros, non ad mulieres, quibus non competit simpliciter esse cives.

Ad secundum dicendum, quod, sicut Philosophus dicit in III. Polit. (cap. 111. à med.) dupliciter aliquis dicitur esse civis, uno modo simpliciter, alio modo secundum quid. Simpliciter quidem civis est qui potest agere ea que sunt civium, puta dare consilium, vel iudicium in populo. Secundum quid autem civis dici potest quicumque civitatem inhabitat, etiam viles personæ, & pueri, & senes, qui non sunt idonei ad hoc quod habeant potestatem in his que pertinent ad commune. Ideo ergo spiritus propter vilitatem originis excluduntur ab Ecclesia, id est à collegio populi, usque ad decimam generationem; & similiter eunuchi, quibus non poterat competere honor qui patribus debebatur, & præcipue in populo Judæorum, in quo Dei cultus conservabatur per carnem generationem. Nam etiam apud Gentiles, qui multos filios genuerant, aliquo insigni honore donabantur, sicut Philosophus dicit in II. Polit. (cap. vii. circ. med.) Tamen quantum ad ea que ad gratiam Dei pertinebant, ut eunuchi ab aliis non separabantur, sicut nec advenæ, ut dictum est (in corp. art. & ad 1.) Dicitur enim Isai. lvi. 3. Non dicat filius advenæ, qui adhaeret Domino, dicens, separazione dividet me Dominus à populo suo: & non dicat eunuchus, Ecce ego lignum aridum.

Ad tertium dicendum, quod accipere usuram ab alienis non erat secundum intentionem legis, sed ex quadam permissione, propter pronitatem Judæorum ad avaritiam, & ut magis pacifice se haberent ad extraneos, à quibus lucrabantur.

Ad quartum dicendum, quod circa civitates hostium quedam distinctio adhibebatur. Quædam enim erant remotæ, non de numero illarum urbium que eis erant reprimisse: & in talibus urbibus expugnatis occidebantur masculi, qui pugnaverant contra populum Dei; mulieribus autem, & infantibus parcerebatur. Sed in civitatibus vicinis, que erant eis reprimisse, omnes mandabantur interfici propter iniquitates eorum priores; ad quas puniendas Dominus populum Israel quasi divina justitie executorem mittebat: dicitur enim Deut. 18. 3. Quia ille egerunt inique, invocante te, deleat

sum. Ligna autem fructifera mandabantur reservari propter utilitatem ipsius populi, cuius ditioni civitas, & ejus territorium erit subjiendum.

Ad quintum dicendum, quod novus edificator domus, aut plantator vineæ, vel dependitor uxoris excluduntur à prælio propter duo. Primo quidem quia ea que homo de novo habet, vel statim paratus est ad habendum, magis solet amare, & per consequens eorum amissionem timere: unde probabile erat quod ex tali amore magis mortem timerent, & sic minus fortes essent ad pugnam. Secundo quia, sicut Philosophus dicit in II. Physic. (text. 56. infinitum videtur quando aliqui appropinquat ad aliquod bonum habendum; si postea impeditur ab illo. Et ideo ne propinqui remanentes magis contristarentur de morte talium, qui bonis sibi paratis potius non fuerunt, & etiam populus considerans hoc horreteret, hujusmodi homines à mortis periculo sunt sequestrati per subtractionem à prælio.

Ad sextum dicendum, quod timidi remittebantur ad domum, non ut ipsi ex hoc commodum consequerentur, sed ne populus ex eorum præsentia incommodum consequeretur, dum per eorum timorem, & fugam etiam alii ad timendum, & fugiendum provocarentur.

ARTICULUS IV. 563

Utrum convenienter lex veteris præcepta ediderit circa domesticas personas.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter lex veteris præcepta ediderit circa personas domesticas. Servus enim, id quod est, domus est, ut Philosophus dicit in I. Polit. (cap. 111. & 14.) Sed id quod est allucius, perpetuo ejus esse debet. Ergo inconvenienter lex mandavit Exod. xxi. quod servi septimo anno liberi abeederent.

2. Præterea. Sicut animal aliquod, ut asinus, aut bos, est possessio domini, ita etiam servus. Sed de animalibus præcipitur Deut. xxii. quod restituantur dominis suis, si errare inveniantur. Inconvenienter ergo mandatur Deut. xxiii. 15. Non tradas servum domino suo, qui ad te confugerit.

3. Præterea. Lex divina debet magis ad misericordiam provocare quam etiam lex humana. Sed secundum leges humanas graviter puniuntur qui nimis asperè affligunt servos, aut ancillas: asperissima autem videtur esse afflictio ex qua sequitur mors. Inconvenienter igitur statutum Exod. xxi. 21. quod qui percusserit servum suum, vel ancillam virga, si uno die supervixerit, non subjaceat ei pena, quæ pecunia illius est.

4. Præterea. Alius est principatus domini ad servum, & patris ad filium, ut dicitur in I. Polit. (cap. 19. circ. med.) & in III. (cap. 19.) Sed hoc ad principatum domini ad servum pertinet ut aliquis servum, vel ancillam vendere possit. Inconvenienter igitur lex permisit quod aliquis venderet filiam suam in famulam, vel ancillam.

5. Præterea. Pater habet sui filii potestatem. Sed ejus est punire excessus, qui habet potestatem super peccantem. Inconvenienter igitur mandat Deuter. 21. quod pater ducat filium suum ad seniores civitatis puniendum.

6. Præterea. Dominus prohibuit Deuter. 22. ut cum alienigenis non sociarent conjugia, & conjuncta etiam separarent, ut patet I. Edict. x. Inconvenienter igitur Deuter. 22. conceditur eis ut captivas alienigenarum ducere possint uxores.

7. Præterea. Dominus in uxoribus ducendis quosdam consanguinitatis, & affinitatis gradus præcepit esse vitandos, ut patet Lev. 22. Inconvenienter igitur mandat Deuter. 22. quod si aliquis esset mortuus absque liberis, uxorem ipsius frater ejus acciperet.

8. Præterea. Inter virum & uxorem sicut est maxima familiaritas, ita debet esse fides firmissima. Sed hoc non potest esse, si matrimonium dissolubile fuerit. Inconvenienter igitur Dominus permisit Deuter. 24. quod aliquis posset uxorem dimittere scripto libello repudiæ; & quod etiam ulterius eam recuperare non posset.

9. Præterea. Sicut uxor potest frangere fidem marito, ita etiam servus domino, & filius patri. Sed ad investigandam injuriam servi in dominum, vel filii in patrem non est institutum in lege aliquod sacrificium. Superflue igitur videtur institui sacrificium zelotypiæ ad investigandum uxoris adulterium Num. 5. Sic igitur inconvenienter videntur esse tradita in lege præcepta judicialia circa personas domesticas.

Sed contra est quod dicitur in Psalm. 111. 10. *Judicia Domini vera, justificata in semetipso.*

Respondeo dicendum, quod communicio domesticorum personarum ad invicem, ut Philosophus dicit in I. Polit. (cap. 1. à med.) est secundum quotidianos actus, qui ordinantur ad necessitatem vite. Uno modo quantum ad individuum, prout scilicet homo idem numero vivit; & ad talem vitæ conservationem optulatur homini exteriora bona, ex quibus homo habet victum, & ves-

titum, & alia hujusmodi necessaria vitæ, in quibus administrandis indiget homo servis. Alio modo conservatur vita hominis secundum speciem per generationem, & ad quam indiget homo uxore, ut ex ea generet filium. Sic igitur in domestica communione sunt tres combinationes, scilicet domini ad servum, viri ad uxorem, patris ad filium.

Et quantum ad omnia ista lex vetus convenientia præcepta tradidit. Nam quantum ad servos instituit ut modeste tractarentur, & quantum ad labores, ne scilicet immoderatis laboribus affligerentur: unde Deuter. 14. Dominus mandavit ut in die Sabbati requiesceret servus, & ancilla tua, sicut & tu: iterum quantum ad pœnas intelligendas: imposuit enim mutilatoribus servorum ut dimitterent eos liberos, sicut habetur Exod. 21. & simile etiam statuit in ancilla quam in uxorem aliquis duxerit. Statuit etiam specialiter circa servos qui erant ex populo, ut septimo anno liberi egerentur cum omnibus quæ apportaverant, etiam vestimentis, ut habetur Exod. 21. Mandatur etiam in super Deut. 15. ut eis detur viaticum.

Circa uxores vero statuitur in lege, quantum ad uxores ducendas, ut scilicet ducantur uxores suæ tribus, sicut habetur Num. ult. & hoc ideo ne fortes tribuum confundantur: & quod aliquis in uxorem ducat uxorem fratris defuncti sine liberis, ut habetur Deuter. 25. & hoc ideo ut ille qui non potuit habere successores secundum carnem adoptionem, & sic non totaliter memoria defuncti deleatur. Prohibuit etiam quasdam personas ne in conjugium ducerentur, scilicet alienigenas propter periculum seductionis, & propinquas propter reverentiam naturalem quæ eis debetur. Statuit etiam qualiter uxores jam ductæ tractari deberent, ut scilicet non leviter infamarentur: unde mandat puniri ille qui falso crimen imponit uxori, ut habetur Deuter. 22. & quod etiam propter odium filius detrimendum non pateretur, ut habetur Deuter. 21. & etiam quod propter odium uxorem non affligeret, sed potius scripto libello eam dimitteret, ut patet Deuter. 24. Et ut etiam major dilectio inter conjuges à principio contrahatur, præcipitur quod cum aliquis nuper uxorem acceperit, nihil ei publice necessitatis injungatur, ut libere possit lacerari cum uxore sua.

Circa filios autem instituit ut patres eis disciplinam adhiberent, (a) instruendo eos in fide: unde dicitur Exod. 13. 26. *Cum dixerint vobis filii vestri, Quæ est ista religio? dicetis eis: Victimam transiit Dominus: & quod etiam instituerent eos in*

(a) Al. institucendo.

in moribus: unde dicitur Deut. 21. 20. quod patres dicere debent: *Monita vestra audire non vultis, consulationibus vacat, & luxuria, & aliquæ devotio.*

Ad primum ergo dicendum, quod quia filii Israël erant à Domino de servitute liberati, & per hoc divini servituti addidit, voluit Dominus ut isti perpetuum servi essent: unde dicitur Levit. 25. 39. *Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, non eum opprimes servitute famularum, sed quasi mercenarius, & colonus erit: mei enim sunt servi, & ego eduxi eos de terra Ægypti, ut non veniant conditione servorum:* & ideo, quia simpliciter servi non erant, sed secundum quid, finito tempore dimittentur liberi.

Ad secundum dicendum, quod mandatum illud intelligitur de servo qui à domino quaeritur ad occidendum, vel aliquod peccati ministerium.

Ad tertium dicendum, quod circa læsiones servus illatas lex considerasse videtur, utrum sit certa, vel incerta. Si enim læsio certa esset, lex penam adhibuit: pro mutilatione quidem amissionem servi, qui mandabatur libertate donandus; pro morte autem homicidii pœnam, cum servus in manu domini verberantis moreretur. Si vero læsio non esset certa, sed aliquam apparentiam haberet, lex nullam pœnam infligebat in proprio servo; puta cum percussus servus non statim moriebatur, sed post aliquos dies: intertum enim erat utrum ex percussione mortuus esset: quia si percussisset liberum hominem, ita tamen quod statim non moreretur, sed super baculum suum ambularet, non erat homicidii reus qui percussisset, etiam si postea moreretur; tenebatur tamen ad impensas solvendas quas percussus in medicos fecerat. Sed hoc in servo proprio locum non habebat: quia qui quid servus habebat, & etiam ipsa persona servi erat quedam possessio domini: & ideo pro causa assignatur, quare non subiacet pœnæ pecuniariæ, quia pecunia illius est.

Ad quartum dicendum, quod, sicut dicitur (in sol. 1. arg.) nullus Judæus poterat possidere Judæum quasi simpliciter servum; sed erat servus secundum quid, quasi mercenarius usque ad tempus: & per hunc modum permittebat lex quod paupertate cogente aliquis filium, vel filiam venderet: & hoc etiam verba ipsius legis ostendunt, dicit enim: *Si quis vendiderit filiam suam in famulam, egredietur, sicut exire ancille consueverunt.* Per hunc etiam modum non solum filium suum, sed etiam seipsum aliquis vendere poterat magis quasi mercenarium quam quasi servum, secundum illud Lev. 25. 39. *Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, non eum opprimes servitute famularum, sed quasi mercenarius, & colonus erit.*

Ad quintum dicendum, quod, sicut Philosophus dicit in X. Ethic. (cap. ult. ante med.) principatus paternus habet solum ad-mo-nendi potestatem, non autem habet vim coactivam, per quam rebelles, & contumaces comprimere possunt: & ideo in hoc casu lex mandabat ut filius contumax à principibus civitatis puniretur.

Ad sextum dicendum, quod Dominus alienigenas prohibuit in matrimonium duci propter periculum seductionis, ne inducerentur in idololatriam: & specialiter hoc prohibuit de illis gentibus quæ in vicinis habitabant, de quibus erat magis probabile quod suos ritus retinerent. Si quæ vero idololatriæ cultum dimittere velle, & ad legis cultum se transferre, poterat in matrimonium duci, sicut pater de Ruth, quam duxit Booz in uxorem: unde ipsa dixerat sociui suæ: *Populus tuus, populus meus, Deus tuus, Deus meus, ut habetur Ruth 1. 16.* Et ideo captiva non aliter permittebatur in uxorem duci, nisi prius rursus cæsarè, & circumcisus unguibus, & deposita veste, in qua capta est, & seret matrem, & matrem, per quæ significatur idololatriæ perpetua abjectio.

Ad septimum dicendum, quod, sicut Chrysostomus dicit super Matth. (hom. 21. circ. med.) quia immixtabile malum erat mors, apud Judæos, qui omnia pro presenti vita faciebant, statum fuit ut defuncti filius nasceretur ex fratre; quod erat quedam vitii mitigatio. Non autem alius, quam frater, vel propinquus, jubebatur accipere uxorem defuncti: quia non ita crederetur, qui ex tali conjunctione erat natus, esse ejus filius qui obiit; & iterum extraneus non ita haberet necessitatem statueri domum ejus qui obierat, sicut frater, cui etiam ex cognatione hoc facere justum erat. Ex quo patet quod frater in accipiendo uxorem fratris sui, persona fratris sui defuncti fungebatur.

Ad octavum dicendum, quod lex permisit repudium uxoris, non quia simpliciter justum esset, sed propter duritiam Judæorum; ut Dominus dicit Matth. 19. sed de hoc oportet plenius tractari, cum de matrimonio agetur. (Vid. Supp. quæst. 137. 1.)

Ad nonum dicendum, quod uxores fidem matrimonii frangunt per adulterium, & de facili propter delectationem, & latentem, quia oculus adulteri observat caliginem, ut dicitur Job 22. 15. Non autem est similis ratio de filio ad patrem, vel de servo ad dominum: quia talis infidelitas non procedit ex tali concupiscentia delectationis, sed magis ex malitia, quæ non potest ita latere sicut infidelitas mulieris adulteræ.

QUÆSTIO CVI.

De lege evangelica, quæ dicitur lex nova, secundum se, in quatuor articulis divisæ.

Consequenter considerandum est de lege Evangelii, quæ dicitur lex nova; & primo de ipsa secundum se; secundo de ipsa per comparationem ad legem veterem; tertio de his quæ in lege nova continentur.

Circa primum quaruntur quatuor.
Primo, qualis sit; utrum scilicet sit scripta, vel indita.
Secundo de virtute ejus, utrum justificet.

Tertio de principio ejus, utrum debuerit dari a principio mundi.

Quarto de termino ejus, utrum scilicet sit duratura usque ad finem, an debeat et alia lex succedere.

ARTICULUS I. 564

Utrum lex nova sit lex scripta.

Inf. art. 2. & 3. corp. & quest. cvii. art. 1. ad 2. & 3. & quest. cviii. art. 1. corp. & ad 1. & quod. 14. art. 13. corp.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod lex nova sit lex scripta. Lex enim nova est ipsum Evangelium. Sed Evangelium est descriptum: Joann. xx. 31. *Hæc autem scripta sunt, ut credatis.* Ergo lex nova est lex scripta.

2. Præterea. Lex indita est lex natura, secundum illud Rom. 11. 14. *Naturaliter ea quæ leges sunt, faciunt, qui habent opus legis scriptum in cordibus suis.* Si igitur lex Evangelii esset lex indita, non differret a lege natura.

3. Præterea. Lex Evangelii propria est eorum qui sunt in statu novi Testamenti. Sed lex indita communis est, & eis qui sunt in novo Testamento, & eis qui sunt in veteri Testamento, dicitur enim Sap. vi. 12. 7. *quod divina sapientia per nationes in animas sanctas se transfert; amicos Dei, & Prophetas constituit.* Ergo lex nova non est lex indita.

Sed contra est quod lex nova est lex novi testamenti. Sed lex novi testamenti est indita in corde: Apostolus enim ad Hebr. viii. 8. inducens auctoritatem quæ habetur Hier. xxxi. *Ecce dies venient, dicit Dominus: & consummabo super Domum Israel, & super domum Juda testamentum novum; & exponens, quod sit hoc testamentum, dicit: Quia hoc est testamentum quod disponam domui Israel, dædno leges meas in mentem*

eorum, & in corde eorum super scribam eas. Ergo lex nova est lex indita.

Respondendo dicendum, quod unquamque res illud videtur esse quod in ea est potissimum, ut Philosophus dicit in IX. Ethic. (cap. 1. v. ante med.) Id autem quod est potissimum in lege novi testamenti, & in quo tota virtus ejus consistit, est gratia Spiritus Sancti, quæ datur per fidem Christi. Et ideo principaliter lex nova est ipsa gratia Spiritus Sancti, quæ datur per Apostolum, qui ad Rom. 11. 27. dicit: *Ubi est ergo gloriatio tua? excelsa est. Per quam legem? fallarum? non, sed per legem fidei; ipsam enim fidei gratiam legem appellat.* Et expressius ad Rom. viii. 2. dicitur: *Lex spiritus vitæ in Christo Jesu liberavit me à lege peccati, & mortis.* Unde & Augustinus dicit in lib. de Spiritu, & littera (cap. xviii. & xxvi.) quod *sicut lex factorum scripta fuit in tabulis lapideis, ita lex fidei scripta est in cordibus fidelium; & alibi dicit in eodem lib. (cap. xxi. in princ.) Quæ sunt leges Dei ab ipso Deo scriptæ in cordibus, nisi ipsa presentia Spiritus Sancti? Habet tamen lex nova quædam sicut dispositiva ad gratiam Spiritus Sancti, & ad usum hujus gratiæ pertinentia, quæ sunt quasi secundaria in lege nova; de quibus oportuit instrui fideles Christi, & verbis, & scriptis, tam circa credenda, quam circa agenda.*

Et ideo dicendum est, quod principaliter lex nova est lex indita, secundario autem est lex scripta.

Ad primum ergo dicendum, quod in Scriptura Evangelii non continentur nisi ea quæ pertinent ad gratiam Spiritus Sancti, vel sicut dispositiva, vel sicut ordinativa ad usum hujus gratiæ. Sicut dispositiva quidem, quantum ad intellectum, per fidem, per quam datur Spiritus Sancti gratia, continentur in Evangelio ea quæ pertinent ad manifestandam divinitatem, vel humanitatem Christi; secundum affectum vero continentur in Evangelio ea quæ pertinent ad contemptum mundi, per quem homo fit capax Spiritus Sancti gratiæ. Mundus enim, id est amator mundi, non potest capere Spiritum Sanctum, ut habetur Joann. xiv. Usus vero spiritualis gratiæ est in operibus virtutum, ad quæ multipliciter Scriptura novi testamenti homines exhortatur.

Ad secundum dicendum, quod dupliciter est aliquid inditum homini. Uno modo pertinens ad naturam humanam; & sic lex naturalis est lex indita homini. Alio modo est aliquid inditum homini, quasi superadditum per gratiam donum; & hoc modo lex nova est indita homini non solum indicans quid sit faciendum, sed etiam adjuvans ad implendum.

Ad tertium dicendum, quod nullus unquam habuit gratiam Spiritus Sancti nisi per

fidem Christi explicitam, vel implicitam. Per fidem autem Christi pertinet homo ad novum testamentum. Unde quibuscumque fuit lex gratiæ indita, secundum hoc ad novum testamentum pertinebat.

ARTICULUS II. 565

Utrum lex nova justificet.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod lex nova non justificet. Nullus enim justificatur, nisi legi Dei obediat, secundum illud ad Hebr. v. 9. *Factus est, scilicet Christus, omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ.* Sed Evangelium non semper hoc operatur quod homines ei obediant: dicitur enim Rom. x. 16. *Non omnes obedierunt Evangelio.* Ergo lex nova non justificat.

2. Præterea. Apostolus probat ad Rom. quod lex vetus non justificabat, quia ea adveniente prævaricatio crevit: dicitur enim ad Rom. iv. 15. *Lex iram operatur: ubi enim non est lex, nec prævaricatio.* Sed multo magis lex nova prævaricationem addidit: majori enim pena est dignus qui post legem novam datam adhuc peccat, secundum illud Hebr. x. 28. *Iræram quæ faciunt legem Moysi, sine ulla miseratione duobus, vel tribus testibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri supplicia qui Filium Dei contulerunt? &c.* Ergo lex nova non justificat, sicut nec vetus.

3. Præterea. Justificare est proprius effectus Dei, secundum illud ad Rom. viii. 33. *Deus est qui justificat.* Sed lex vetus fuit à Deo, sicut & lex nova. Ergo lex nova non magis justificat quam lex vetus.

Sed contra est quod Apostolus dicit ad Rom. 1. 16. *Non erabesco Evangelium: virtus enim Dei est in salutem omni credenti.* Non autem est falsus nisi justificatis. Ergo lex Evangelii justificat.

Respondendo dicendum, quod, sicut dictum est (art. præc. in corp. & ad 1.) ad legem Evangelii duo pertinent. Unum quidem principaliter, scilicet ipsa gratia Spiritus Sancti interioris data: & quantum ad hoc nova lex justificat. Unde Augustinus dicit in Lib. de spiritu & littera (cap. xvii. circ. princ.) *Ibi, scilicet in veteri testamento, lex extrinsecus est posita; quæ injussi reverentur; & sic, scilicet in novo testamento, intrinsecus data est; quæ justificaverunt.*

Aliud pertinet ad legem Evangelii secundario, scilicet documenta fidei, & præcepta ordinantia affectum humanum, & humanos actus: & quantum ad hoc nova lex non justificat. Unde Apostolus dicit II. ad Corint. 11. 6. *Littera occidit, spiritus autem vivificat:* & Augustinus exponit in Lib. de spiritu & littera (cap. xiv. & xvii.) quod per litteram intelligitur quælibet scriptura extra homines

S. Th. Op. Tom. II.

existens, etiam moralium præceptorum, quæ continentur in Evangelio: unde etiam littera Evangelii occideret, nisi adesset interior gratia fidei sanans.

Ad primum ergo dicendum, quod illa oblectio procedit de lege nova, non quantum ad id quod est principale in ipsa, sed quantum ad id quod est secundarium in ipsa, scilicet quantum ad documenta, & præcepta exteriora homini posita vel scripto, vel verbo.

Ad secundum dicendum, quod gratia novi testamenti est adjuvans hominem ad non peccandum, non tamen ita confirmat in bono ut homo peccare non possit, hoc enim pertinet ad statum gloriæ. Et ideo si quis post acceptam gratiam novi testamenti peccaverit, majori poena est dignus, tamquam majoribus beneficiis ingratus, & auxilio sibi dato non utens; nec tamen propter hoc dicitur, quod lex nova iram operatur: quia, quantum est de se, sufficiens auxilium dat ad non peccandum.

Ad tertium dicendum, quod legem novam, & veterem unus Deus dedit, sed aliter, & aliter. Nam legem veterem dedit scriptam in tabulis lapideis, legem autem novam dedit scriptam in tabulis cordis carnalium, ut Apostolus dicit II. ad Corint. 11. 1. *Proinde, sicut Augustinus dicit in Lib. de spiritu & littera (cap. xviii. in princ.) litteram ipsam extra hominem scriptam, et ministracionem mortis, et ministracionem damnationis Apostolus appellat; hæc autem, scilicet novi testamenti legem, ministracionem spiritus, & ministracionem justitiæ dicit: quia per donum spiritus operatur justitiam, et à prævaricationis damnationem liberatur.*

ARTICULUS III. 566

Utrum lex nova debuerit dari a principio mundi.

Sup. quest. xcii. art. 5. ad 2. et 5.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod lex nova debuerit dari a principio mundi. Non enim est personarum acceptio apud Deum, ut dicitur ad Rom. 11. 11. *Sed omnes homines peccaverunt, et egent gloria Dei;* ut dicitur ad Rom. 11. 23. Ergo à principio mundi lex Evangelii dari debuit, ut omnibus per eam subveniretur.

2. Præterea. Sicut in diversis locis fuit diversi homines, ita etiam in diversis temporibus. Sed Deus, qui vult omnes homines salvos fieri, ut dicitur I. ad Timoth. 11. 4. mandavit Evangelium prædicari in omnibus locis, ut patet Matth. ult. & Marc. ult. Ergo omnibus temporibus debuit adesse lex Evangelii, ita quod à principio mundi daretur.

3. Præterea. Magis est necessaria homini salus spiritualis, quæ est æterna, quam sa-

xxx lus

lus corporalis, quæ est temporalis. Sed Deus ab initio mundi providit homini ea quæ sunt necessaria ad salutem corporalem, tradens ejus potestati omnia quæ erant propter hominem creata, ut patet Genes. 1. Ergo etiam lex nova, quæ maxime est necessaria ad salutem spirituales, debuit hominibus à principio mundi dari.

Sed contra est quod Apostolus dicit I. ad Corinth. xv. 46. *Non prius quod spirituale est, sed quod animale.* Sed lex nova est maxime spiritualis. Ergo lex nova non debuit à principio mundi dari.

Respondetur dicendum, quod triplex ratio potest assignari quare lex nova non debuit dari à principio mundi. Quarum prima est, quia lex nova, sicut dictum est (art. 1. huj. quæst.) principaliter est gratia Spiritus Sancti, quæ abundanter dari non debuit, antequam impedimentum peccati ab humano genere removeretur, consummata redemptione per Christum. Unde dicitur Joan. vii. 39. *Nondum erat Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus.* Et hanc rationem manifeste assignat Apostolus ad Rom. vii. 3. ubi postquam præmiserat de lege spiritus vitæ, subjungit: *Deus Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, de peccato damnavit peccatum in carne, ut justificatio legis impleverit in nobis.*

Secunda ratio potest assignari ex perfectione legis novæ. Non enim aliquid ad perfectum adducitur statim à principio, sed quodam temporali successione ordine, sicut aliquis prius fit puer, & postmodum vir. Et hanc rationem assignat Apostolus ad Galat. iii. 24. *Lex pedagoga noster fuit in Christo, ut ex fide justificemur; at ubi venit fides, jam non sumus sub pedagogo.*

Tertia ratio sumitur ex hoc quod lex nova est lex gratiæ. Et primo oportuit quod homo relinqueretur sibi in statu veteris legis, ut in peccatum cadendo, suam infirmitatem cognoscens, recognosceret se gratiæ indigere. Et hanc rationem assignat Apostolus ad Rom. vi. 20. dicens: *Lex subintravit, ut abundaret delictum. Ubi autem abundavit delictum, superabundavit, & gratia.*

Ad primum ergo dicendum, quod humanum genus propter peccatum primi parentis meruit privati auxilii gratiæ: & ideo quibuscumque non datur, hoc est ex justitia; quibuscumque autem datur, hoc est ex gratia, ut Augustinus dicit in Lib. de perfectione justitiæ (implic. cap. iv. à med. expresse autem capit. cxxvii. olim cvii. à med.) Unde non est acceptio personarum apud Deum ex hoc quod non omnibus à principio mundi legem gratiæ proposuit, quæ erat debito ordine proponenda, ut dictum est (in corp. art.)

Ad secundum dicendum, quod diversitas

locorum non variat diversum statum humani generis, potest variatur per temporis successione: & ideo omnibus locis proponitur lex nova, non autem omnibus temporibus; licet omni tempore fuerint aliqui ad novum testamentum pertinentes, ut supra dictum est (art. 1. huj. quæst. ad 3.)

Ad tertium dicendum, quod ea quæ pertinent ad salutem corporalem, deserviunt homini quantum ad naturam, quæ non tollitur per peccatum; sed ea quæ pertinent ad spirituales salutem, ordinantur ad gratiam, quæ amittitur per peccatum: & ideo non est similis ratio de utriusque.

ARTICULUS IV. 567

Utrum lex nova sit duratura usque ad finem mundi.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod lex nova non sit duratura usque ad finem mundi. Quia, ut Apostolus dicit I. ad Corinth. xii. 10. *Cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.* Sed lex nova ex parte est: dicit enim Apostolus ibid. *Ex parte cognoscimus, & ex parte preberamus.* Ergo lex nova evacuanda est, alio perfectiori statu succedente.

2. Præterea, Dominus Joan. xvi. promissit discipulis suis in adventu Spiritus Sancti paracleti cognitionem omnis veritatis. Sed nondum Ecclesia omnem veritatem cognoscit in statu novi testamenti. Ergo expectandum est alius status, in quo per Spiritum Sanctum omnis veritas manifestetur.

3. Præterea, sicut Pater est alius à Filio, & Filius à Patre, ita Spiritus Sanctus à Patre, & Filio. Sed fuit quidam status conveniens personæ Patris, scilicet status veteris legis, in quo homines generationi intendebant: similiter etiam est alius status conveniens personæ Filii, scilicet status novæ legis, in quo electi intendentes sapientiæ, quæ appropriatur Filio, principiantur. Ergo erit status tertius Spiritus Sancti, in quo spirituales vires principabuntur.

4. Præterea, Dominus dicit Matth. xxiv. 14. *Prædicabitur hoc Evangelium regi in universo orbe, & tunc veniet consummatio.* Sed Evangelium Christi jamdiu est prædicatum in universo orbe, nec tamen adhuc venit consummatio. Ergo Evangelium Christi non est Evangelium regni, sed futurum est aliud Evangelium Spiritus Sancti, quasi alia lex.

Sed contra est quod Dominus dicit Matth. xxiv. 34. *Dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant:* quod Chryostomus (hom. lxxvii. in Matth. parum à princ.) exponit de generatione fidelium Christi. Ergo status fidelium Christi manebit usque ad consummationem sæculi.

Ref-

Respondetur dicendum, quod status mundi variari potest dupliciter. Uno modo secundum diversitatem legis; & sic huic statui novæ legis nullus alius status succederet. Succesit enim status novæ legis statui veteris legis, tamquam perfectior imperfectiori. Nullus autem status præsentis vitæ potest esse perfectior quam status novæ legis: nihil enim potest esse propinquius fini ultimo quam quod immediate in finem ultimum introducit; hoc autem facit nova lex: unde Apostolus dicit ad Hebr. x. 19. *Habentes itaque, fratres, filiam in introitu sanctorum in sanguine Christi, quam initiavit nobis viam novam, accedamus.* Unde non potest esse aliquis perfectior status præsentis vitæ quam status novæ legis: quia tanto est unumquodque perfectius, quanto est ultimo fini propinquius.

Allo modo status hominum variari potest, secundum quod homines diversimode se habent ad eandem legem vel perfectius, vel minus perfecte: & sic status veteris legis frequentar fuit mutatus; cum quandoque leges optime custodiverunt, quandoque autem omnino præmitterentur. Sicut etiam & status novæ legis diversificatur secundum diversa loca, & tempora, & personas, in quantum gratia Spiritus Sancti perfectius, vel minus perfecte ab aliquibus habetur.

Non est tamen expectandum quod sit aliquis status futurus in quo perfectius gratia Spiritus Sancti habeatur, quam hætenus habitata fuerit, & maxime ab Apostolis, qui primitias Spiritus acceperunt, id est & tempore prius, & ceteris abundantius, ut Glossa (interl.) dicit Rom. viii.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut Dionysius dicit in Lib. eccl. Hier. (cap. v. parum à princ.) triplex est hominum status. Primus quidem veteris legis; secundus novæ legis; tertius status succedit non in hac vita, sed in futura, scilicet in patria. Sed sicut primus status est figuralis, & imperfectus respectu status Evangelii, ita hic status est figuralis, & imperfectus respectu status patriæ, quo veniente iste status evacuatur, sicut dicitur I. ad Corinth. xii. 12. *Videmus nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem.*

Ad secundum dicendum, quod, sicut Augustinus dicit in Lib. contra Faustum (ubi non occurrit, sed hab. in Lib. de heresib. heresi 26. & 46.) Montanus, & Priscilla posuerunt, quod promissio Domini de Spiritu Sancto dando non fuit completa in Apostolis, sed in eis. Et similiter Manichæi posuerunt, quod fuit completa in Manichæo, quem dicebant esse Spiritum paraclytum. Et ideo utriusque non recipiebant Actus Apostolorum, in

S. Thom. Op. Tom. II.

quibus manifeste ostenditur quod illa promissio fuit in Apostolis completa, sicut Dominus iterato eis promissit Act. 1. 5. *Baptizabimini Spiritu Sancto non post multos dies; quod impletum legitur Act. 11. Sed ista (a) vanitates excluduntur per hoc quod dicitur Joan. vii. 39. *Nondum erat Spiritus datus, quia nondum Jesus erat glorificatus.* Ex quo datur intelligi, quod statim glorificato Christo in resurrectione, & ascensione, fuit Spiritus Sanctus datus. Et per hoc etiam excluditur quorumque vanitas qui dicentur esse expectandum alius temporis Spiritus Sancti. Docuit autem Spiritus Sanctus Apostolos omnem veritatem de his quæ pertinent ad necessitatem salutis, scilicet de credendis, & de agendis; non tamen docuit eos de omnibus futuris eventibus: hoc enim ad hos non pertinebat, secundum illud Act. 1. 7. *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ pater possit in potestate sua.**

Ad tertium dicendum, quod lex veteris non solum fuit Patris, sed etiam Filii, quia Christus in veteri lege figurabatur: unde Dominus dicit Joan. v. 46. *Si crederetis Moysi, crederetis scripturam; & mihi: de me enim ille scripsit.* Similiter etiam lex nova non solum est Christi, sed etiam Spiritus Sancti, secundum illud Rom. vii. 2. *Lex Spiritus vitæ in Christo Jesu, &c.* unde non est expectanda alia lex quæ sit Spiritus Sancti.

Ad quartum dicendum, quod cum Christus statim in principio evangelicæ prædicationis dixerit (Matth. iiii. 2.) *Appropinquavit regnum celorum*, stultissimum est dicere, quod Evangelium Christi non sit Evangelium regni. Sed prædicatio Evangelii Christi potest intelligi dupliciter. Uno modo quantum ad divulgationem notitiæ Christi; & sic prædicatum fuit Evangelium in universo orbe, etiam tempore Apostolorum, ut Chryostomus dicit (hom. lxxvi. in Matth. aliquant. à princ.) Et secundum hoc quod additur: *Et tunc erit consummatio*, intelligitur hoc de destructione Hierusalem, de qua tunc ad litteram loquebatur. Alio modo potest intelligi prædicatio Evangelii in universo orbe cum pleno effectu, ita scilicet quod in qualibet gente fundetur Ecclesia: & ita, sicut dicit Augustinus in epistola ad Hefych. (cxvii. olim lxxviii. circ. med.) *nondum est prædicatum Evangelium in universo orbe; sed hoc factum, venit consummatio mundi.*

Xxx

QUÆST.

(A). varietates.